

**NERGİS BİRAY, AHMET BAYTURSINULI ŞİİRLERİ
ÜZERİNDE DİL VE ÜSLÛP İNCELEMESİ, BİLGEÖĞÜZ,
İSTANBUL, 2011, 446 s.**

Cemile KINACI¹

Batıda stilistik adıyla bilinen üslûp çalışmaları, Türkiye’de Mehmet Kaplan’ın 1940’lı yıllardan itibaren yazmaya başladığı üslûp yazılarıyla başlar. “Üslûba Dair”, “Üslûp ve Halk”, “Medeniyet ve Üslûba Dair” adlı makaleler bunlardan sadece birkaçıdır. Mehmet Kaplan bu yazılarında, üslûbun ne olduğunu, nasıl ortaya konulduğunu, bir sanatkârın kendine özgü üslûbunun nasıl oluştuğunu ele alır. Kaplan, Tevfik Fikret üzerine yaptığı üslûp çalışmasıyla da Türkiye’de yapılacak üslûp çalışmalarına örnek olur. Kaplan’ın üslûp yazıları daha sonra toplu bir şekilde Kazım Yetiş’in “Bir Araştırma Konusu Olarak Üslûp ve Mehmet Kaplan” başlıklı bir makale ile ele alınmış ve makalede Kaplan’ın üslûpla ilgili yazıları değerlendirilmiştir. Dil ve edebiyatın kesişme noktası olan üslûp çalışmaları, Kaplan’dan sonra da Türk dili ve edebiyatı alanında her zaman tercih edilen bir saha olmaya devam etmiştir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla 1990’larda Türk yurtlarının bağımsızlığının ardından Türkiye’de Türk lehçeleri alanında yapılan ilk çalışmalar da daha çok monografik tarzda, Kaplan’ın “devir-şahsiyet-eser” tekniğiyle yapılan çalışmalar yapılmıştır. Hüseyin Özbay’ın hazırladığı “Çolpan’ın Şiirleri-Metin-Aktarma-İnceleme”; Ferhat Tamir’in “Mağcan Cumabayev Öleñderi”; Hülya Kasapoğlu Çengel’in “Abdurrahim Ötkür’ün Şiirleri I-II (İnceleme-Metin-Aktarma)”; Fatma Özkan’ın “Abdullah Tukay’ın Şiirleri (İnceleme-Metin-Aktarma)”; Hikmet Koraş’ın “Özbek Şairi Rauf Parfi” adlı eserleri lehçeler alanında yapılan dil ve üslûp çalışmalarının başarılı örneklerindedir. Ayrıca bu eserler kendilerinden sonra yapılan pek

---

¹ Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, kcemile@gazi.edu.tr

Cemile KINACI

çok çalışmaya da kaynaklık etmiştir. Günümüzde gerek Türk Dünyasına gidiş gelişlerin daha kolay olması, gerekse internetin yaygın kullanımı, Türk Dünyasından daha çok sanatkâra ve esere ulaşılmasını sağlamıştır. Bu sebeple günümüzde Türkiye’de yüksek lisans ve doktora düzeyinde Türk Dünyasından şair ve yazarların üslûpları üzerine yapılan tezler gün geçtikçe artarak devam etmektedir.

Kazak Türkçesi alanında çalışmalar yapan Nergis Biray, geçtiğimiz yıl Türk lehçeleri alanındaki çalışmalara birini daha ekledi. Biray, Ahmet Baytursınulı’nın şiirleri üzerinde dil ve üslûp incelemesi yaptı.

Ahmet Baytursınulı Kazak Türklerinin 20. yüzyıl başlarında yetiştirdiği en önemli aydınlardan birisidir. O, eğitimci, dilci, şair, yazar, fikir ve siyaset adamı olarak çok yönlü çalışmalarıyla Kazak Türklerinin aydınlanmasında önemli bir yere sahiptir. Baytursınulı, 1917 yılında Kazakların Rus idaresinden kurtulması için kurulan milliyetçi Alaş Orda Partisinin kurucularından ve liderlerinden birisidir. Baytursınulı, Aralık 1917’den Mart 1919 yılına kadar bu partinin öncülüğünde kurulan Alaş Orda Hükümetinin millî eğitim bakanlığını yapar. Alaş Orda Hükümetinin Mart 1919’da Bolşeviklerle anlaşıp dağılmasından sonra ülkenin eğitim öğretim işlerinde görev alır. Stalin’in ilk aydın katliamında 1929’da Sovyet idaresine karşı ve milliyetçi olduğu gerekçesiyle tutuklanarak hapse atılır. 1934 yılında bir ara serbest bırakılırsa da Stalin’in ikinci aydın katliamında, bazı kaynaklara göre 1937 yılında bazı kaynaklara göre ise 1938’de kurşuna dizilerek katledilir. Stalin devrinde “halk düşmanı” olarak tutuklanıp katledilmesinin ardından adına ve eserlerine yasak konulur ve bu yasak 1989 yılına kadar devam eder. 1989 yılında katledilen diğer aydınlar gibi onun da itibarı iade edilir. Ahmet Baytursınulı’nın şiirleri dışında Kazak dili ve edebiyatı

Nergis BİRAY, Ahmet Baytursınu Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslûp İncelemesi

alanında yaptığı çalışmalar arasında “Okuv Kuralı”, “Til Kural”, “Edebiyet Tanıtıkı”, “Til Jumsar” gibi eserler yer almaktadır.

Nergis Biray’ın, lehçeler alanında daha önce yapılan dil ve üslûp çalışmalarını örnek alarak yaptığı incelemeye Baytursınu’nun hayatı, edebî ve kültürel çalışmaları, eserleri dahil edilmiş. Biray’ın çalışmasına 1989 yılında Almatı’da basılan “Ahmet Baytursınov-Şığarmaları (Öleñler-Avdarmalar-Zerttevler) adlı kitap ve 1991 yılında yayımlanan “Ahmet Baytursınov-Aq Jol” adlı kitap kaynaklık etmiş. Bu iki eser arasındaki küçük farklılıklar da dipnotlarda gösterilmiştir. Her iki eserde de Baytursınu’nun şiirleri *Öleñder* ve *Avdarmalar* olmak üzere iki ayrı bölümde verilmiş. *Öleñder* kısmında şairin daha çok kendi şiirleri yer alırken, *Avdarmalar*’da adından da anlaşılacağı gibi Baytursınu’nun birçok yabancı şairden esinlenerek adapte ettiği ve konusunu değiştirerek aldığı şiirler yer almakta. *Öleñder* bölümü toplam 24, *Avdarmalar* ise 55 şiirden oluşmakta. Ahmet Baytursınu’nun şairlik gücünü gösteren şiirleri *Öleñder* bölümünde yer almakta. *Avdarmalar*’ kısmında şairin fabl türünde kaleme aldığı şiirleri yer almaktadır. Baytursınu, özellikle İvan Krilov ve İ. İ. Hemnitserlin’den fabller almıştır. Baytursınu bu fablleri birebir çevirmemiş, ayrıca kendi toplumuna uyarlamıştır.

Nergis Biray’ın incelemesi Ahmet Baytursınu’nun 79 şiiri esas alınarak yapılmış. Eser beş bölümden oluşmakta.

Giriş bölümünde, şairin içinde yaşadığı toplumu ve yetiştiği edebî çevreyi ortaya koymak amacıyla “20. Yüzyıl Kazak Türkleri” ve “20. Yüzyıl Kazak Edebiyatı” adlı alt bölümlere yer verilmiş.

Birinci Bölüm “Ahmet Baytursınu’nun Hayatı”, “Ahmet Baytursınu’nun Kültürel ve Edebî Faaliyetleri”, “Ahmet Baytursınu’nun Eserleri” başlıklarından oluşmakta. Kazak şair, yazar ve fikir adamı Ahmet Baytursınu hakkında bilgi edinmek isteyenler için bu bölüm oldukça faydalı.

İkinci Bölüm “Ahmet Baytursınulı’nın Şiirlerinde Muhteva” incelemesiyle başlıyor. Burada şiirler, “Ferdî Tema ve Konular”, “Sosyal Tema ve Konular” alt başlıklarına ayrılarak muhteva açısından ele alınmış.

Üçüncü Bölüm, Ahmet Baytursınulı’nın şiirlerinde yapının incelendiği bölüm. Bu bölümde şiirler nazım şekli, nazım birimi, ölçü, kafîye ve redif yönünden incelenmiş.

Dördüncü Bölüm ise “Dil ve Üslup” ana başlığından oluşmakta. Burada “Dil” başlığı altında Baytursınulı’nın şiirleri kelime kadrosu, kelime sıklığı, kelime seçimi ve kelimelerin kökeni, kelime çeşitleri açısından değerlendirilmiş. Ardından “Cümle Yapısı” ana başlığı yer alıyor. Bu bölümde önce “Kelime Grupları” daha sonra da “Cümle Yapısı”, “Üslup” başlığında lirizm, imajlar, ritim ve ahenk unsurları, şahsîlik, kendine özgünlük konuları incelenmiş.

Sonuç bölümünde Ahmet Baytursınulı ve şiirlerine dair yapılan incelemede varılan sonuçlar ortaya koyulmuştur.

Kitabın Beşinci ve son bölümünde Baytursınulı şiirlerinin transkripsiyonlu metni, ardından ise bu şiirlerin Türkiye Türkçesine yapılan aktarması yer alıyor. Şiirler mensur olarak aktarılmış. Ancak şiirlerin aktarımında daha önce yapılan aktarma çalışmalarından farklı olarak, metin ve aktarma yan yana olmadığı ve transkripsiyonlu metinlerden sonra aktarma bölümü başladığı için eserin kullanımı biraz zorlaşmış.

Konuyla ilgili verilen kaynakçayla eser sona eriyor.

Kanaatimizce Nergis Biray’ın bu çalışması Kazak şair, yazar ve fikir adamı Ahmet Baytursınulı hakkında bilgi edinmek, şiirlerini okumak isteyenlere yol gösterecek, onları bilgilendirecek bir eserdir. Nergis Biray’ın yararlı çalışmalarının başarıyla devam etmesini diliyoruz.